

Jes. 1, 2—17. szereztetési ideje és magyarázata.

Jesajás könyve ez első perikopájának keletkezési idejét illetőleg jelenleg azon nézet uralkodik, hogy annak háttérét a Sanherib-féle invásio (701) képezi és hogy a próféta e beszédet azon nehéz napokban mondotta el, midőn már az ország egészen el volt pusztitva és csak Jeruzsálem állott, az ellenségtől minden oldalról körülvéve. A magyarázat pedig azon feltevésből indul ki, hogy az egész szózatban Judáról illetve Jeruzsálemről van szó.¹⁾

Sanherib támadása, Jeruzsálem ostroma idejéből Jesajás könyvében több hiteles szózat maradt reánk. Így 30, 27—33. 31, 4. 5. 8. 9. Magának a prófétának szereplése a megpróbáltatás ez óráiban szintén megbízhatóan van leírva a történeti részekben (Jes. 36, 37. v. ö. II. Kir. 18, 19. Ki e szózattöredékeket és tudósításokat a fenti versekkel egybeveti, annak rögtön felötlik a kettőjük között jelentkező erős különbség. Míg az említett töredékekben a próféta lendületes formában azon szilárd meggyőződésének ad kifejezést, hogy Jahvének minden eddigi bűntől és botlástól eltekintve a fővárost feltétlenül meg kell védelmeznie s az assyrok vakmerő túlkapását meg kell akadályoznia, addig 1, 2—17-ben egy halvány vádbeszéd foglaltatik, melynél több helyen az olvasó, mint ezt az exegeták magok elismerik

¹⁾ Lásd Duhm Comm. zu Jes. Kuenen (Hist. krit. Einl. II. p. 58) szintén a 701-iki eseményekből magyarázza e szózatot, de szerinte Jesajás e szavakat nem az ostrom alatt, hanem Sanherib váratlan elvonulása után intézte hallgatóihoz. Dillmann (Comm. zu Jes. 5-ik kiadás) és utána Kittel (u. azon mű 6-ik kiadásában) azon véleménynyel, hogy a szózat 735-ből vagyis a syr- ephraimi háború idejéből származik, ma már mondhatni egymagokban állanak.

(l. Duhm a 4. v. magyarázatánál), azt se tudja, hogy Jesajás tulajdonképpen mire is gondolhatott. Hogy abban a rettenetes veszedelemben, midőn Jesajás minden módot felhasznált, hogy a királyt és a népet ellenállásra buzdítsa és őket Jahve kegyelméről és biztos segítségéről meggyőzze, hogy ugyanakkor a főváros megrémült és a végső engedményekre is hajlandó lakosságát ily feddő szózáttal és a cultus helytelen értelmezése miatt ily hangú szemrehányással kitartásában gyengítette, bizalmában elernyesztette volna, az alig hihető, a többi adatokkal össze nem egyeztethető pszichologiai valószínűtlenség.

Már ennek a megfigyelésnek magasfokú bizalmatlanságot kell keltenie a fent előadott uralkodó felfogással szemben. Teljesen indokolja a scepsist, sőt a felfogás tarthatatlanságát bizonyítja a 8-ik vers, mely határozottan Jeruzsálemről beszél és mely szerint „a lány Cion úgy maradt vissza, mint egy gunyhó a szőlőkertben, mint egy éji szállás az ugorka földön“. A kép, mit a próféta használ, világos és szemléletes: magunk előtt látunk egy szőlőkertet, rajta egy gunyhót, azután egy ugorkaföldet orientális éjszakai szállással, a czölöpökre erősített függő hálóval. De hogy a szőlőkert vagy az ugorkaföld el van pusztítva, arról a szövegben egy szó sem áll. Sajátságos tehát az az exegesis, mely e képet annak elhitézésére akarja felhasználni, hogy Juda jelenleg csupa rom, egyedül a főváros tartja még magát. Mi utóbbit illeti, az efféle nézet téves voltát nyilvánvalóvá teszi a כְּעִיר נְצִירָה . E hasonlat csakis annyit jelenthet: „*mint* egy körülzárt város.“ Természetes, hogy a kifejezés semmikép se illik azok felfogásához, kik a szózatot 701-ből, az ostrom idejéből kívánják megérteni. Mint ilyenkor divatos, az elmagyarázásnak kell kisegítenie a megakadt exegetát. Nincs is hiány a kísérletekben, hogy e nehézség valamikép a szövegből eltávolíttassék. De a Duhm-féle kapa veritatio ép oly ügyetlen, mint a „város“-nak „örtorony“-ra való átváltoztatása. Bármily nagy legyen is tehát egyesek részéről az erőlködés az ellenkezőnek bebizonyítására, az egyedül megengedhető magyarázat mégis csak az marad, hogy a próféta Jeruzsálem helyzetét egy körülzárt város helyzetéhez csupán hasonlítja vagyis, hogy a főváros

jelenleg nincs ostromnak kitéve és hogy, az előbbi képekből következtetve, Juda tartománya most nincs elpusztítva. A további következtetés pedig az, hogy ekként e szózat 701-ből nem származhatik.

Hasonló eredményre vezet v. 5 is. Ha ugyanis ezt olvassuk: „Hová sujtsalak még titeket, kik folytonosan elpártoltok“? E szavak oly viszonyokat tételeznek fel, midőn már semmit se lehet veszíteni. Mintha a próféta azt mondotta volna: Mindennek vége, — Jahve a legjobb akarattal se sujthat újabb csapással titeket! De Jesajás ilyenformán a főváros bezárt lakóihoz nem szólhatott. Hisz mindenki megmosolyogta volna szavait, mert a központ, a tartomány legfontosabb része még állt. És ő, ki ez időben a legnagyobb energiával hirdette Jeruzsálem biztos és közeli felszabadulását, ugyan hogyan léphetett volna ily kérdéssel honfitársai elé? Az 5-ben foglalt kérdés 701-ből tehát lehetetlen.

Ezek után a probléma, hogy 1, 2 — 17, mely összefüggő egész, a 701-iki eseményekre vonatkoztható-e vagy sem, elintézettnek tekinthető. De ha Juda és Jeruzsálem most nem szenved valamely ellenség támadásától, mikép értelmezendő akkor 2 — 7. v. mely nagy pusztulás képét tárja az olvasó elé? „Országtok pusztaság, városaitok tüztől felégetve, földeteket szemetek láttára idegenek emésztik.“ Kikről, mely tartományról beszél itt a próféta?

2—7. vezette tévútra a magyarázókat és szolgáltatott okot azon felvételre, hogy a szózat Sanherib korából származik, daczára annak, hogy v. 7. egész más situatiót tételez fel. Pedig Jesajás világosan megmondja, hogy kikre gondol e verseknél. 3-ban ugyanis az Izráel kifejezést használja. Az eddigiek után nem lehet kétséges, hogy mit ért Izrael alatt. Miután Judát a fővárossal együtt határozottan különválasztja s arról külön szól (8. s köv.), e névvel csakis az éjszaki tiz törzset jelölheti. „Izráel“ itt azt az Izráelt jelenti, mely e név alatt szerepel a történetben. Ez ellen sem historiai, sem egyéb argumentumot felhozni nem lehet. Hogy az éjszaki törzsek hivatalos neve egész Somron bukásáig (722) Izráel volt, eléggé ismeretes a történeti

könyvekből, melyek consequensen különbséget tesznek Izráel és Juda között. Hogy Jesajás működésének első felében Izráel még létezett és hogy a próféta maga több szózatot intézett ellene, szintén köztudomású. Semmi akadályja sincs tehát azon magyarázatnak, hogy Jesajás Izrael alatt itt tényleg a történeti Izraelt értette és nem általában a „választott népet.“¹⁾ E felfogás helyessége mellett bizonyít az a suffixumváltozás is, mely a 9 v.-ben észlelhető. Míg 2—7. v-ben a próféta a többes második személyt használja addig a 9. versben a többes első személy szerepel (לנו) Ezen csere magyarázatát abban leli, hogy v. 2—7-ben más valami lebegett Jesajás szeme előtt, mint v. 9-ben. A judeai Jesajás Jeruzsálemről és Judáról szólva „mi“-rólunk beszél, ellenben az éjszaki törzseket másodszemélyében szólítja meg.

Azt kell tehát állítanunk, hogy 2—7-ben a próféta Izráelt, vagyis az éjszaki 10 törzset feddi s annak állapotát rajzolja, a 8. s köv.-ben pedig Izraellel Judát helyezi szembe s előbbinek jelenlegi szomorú viszonyaiból utóbbi számára levonja a consequentiákat. Ennek fel nem ismerésében rejlik az összes eddigi magyarázatok tévedése. Jes. 1, 2—17. exegesise idáig hamis alapon nyugodott, mert az exegeták összefoglaltak oly verseket, melyeket külön kellett volna választaniok s csupán Judát keresték ott, hol először Izráelt, azután Judát kellett volna keresniök.

Csakis ennek constatalása után lehet a chronológiai fixirozás kérdésének megoldására gondolni. A szózat időbeli megállapítására a 8. és köv. versek adatokat nem szolgáltatnak. De 2—7-ből kitűnik, hogy Izrael még nem pusztult el teljesen, tehát hogy Jesajás e szavakat még 722 előtt mondotta. Kitűnik azonban az is, hogy az éjszaki törzsek a végleges romlás szélén állanak. Az ország feldúlva, a városok tűztől megemészte. A közel multban oly csapások (מכה טייד) érték a tartományt, melyeket nem lehet többé gyógyítani. A főváros (לנ) a király-

¹⁾ A prófétai könyvek egyéb helyeinek megértését is megnehezíti, sőt lehetetlenné teszi azon körülmény, hogy az exegeták elmulasztották az „Izrael“ név kellő megfigyelését, s az egész népet értették ott, hol annak csupán egy részéről van szó.

ság (עֲשׂוּ) menthetetlenül el van veszve. E leírás legjobban abból a 3 esztendőből érthető, a midőn az assyrok Somront ostromolták. Miután az exilium nem emlittetik, a megsemmisülés még nem következett be, de a próféta meggyőződése szerint az a legközelebbi jövőben várható. Más szóval a szózat keletkezési éve körülbelül 724—3-ra helyezhető.

Fenti felfogás alapján 1, 2—17. exegesisé végül röviden a következőkben foglalható össze: Jesajás heves szavakban hányja szemére Izráelnek eddigi viselkedését. De csak a legáltalánosabb kifejezésekben mozog, concret bűnökre nem tesz célzást, mert Izrael viszonyait nem ismeri autopsziából. Csak annyit tud, hogy e nép hálátlan és engedetlen. Most azonban láthatja Izrael, hogy mily gyümölcsöt terem a Jahvétől való elpártolás. A pusztulás szélén áll az ország, hol nincs többé számára segítség. Bárhová tekintsen, mindenütt a romlás szomorú képe, úgy hogy Jahve újabb csapást nem is mérhetne rá. Az egész ország az assyrok kezében, maga a főváros is a bukáshoz közel. A jelenlegi viszonyokból mindenki következtethet a jövőre. Izráel megfog semmisülni, és az egykor nagy Jahve-népből csak Juda marad meg. Ez a terület kicsiny lesz, mint egy szőlőkert a rajta álló gnyhóval. Jeruzsálem olyan lesz, mint egy körülzárt város, mert az assyrok az éjszaki tartomány legközelebbi és biztos pusztulásával megint mind szűkebbre vonják a támadás körét. Ha még ezt a kis részt is kiszolgáltatná Jahve az ellenségnek, úgy Jahve országának sorsa azonossá válnék Sodoma és Gomorrhá sorsával. Hogy az be ne következzen, Jesajás egy thorával fordul a megmaradt Juda és Jeruzsálemhez. E thóra tartalma az igaz és helyes istentisztelet fejtegetése, mely egyedül képes a déli tartományt Jahve haragjától megóvni.

Hornyánszky Aladár,
pozsonyi theol. akad. tanár.